

INTERVJU MED ERNST KARLSSON

- Då tänkte jag fråga när Ni är född först?
- Jaa den 17/11 dä 1901.
- Här på Iggesund?
- Näej, dä blir i Trollhättan.
- Jaha - och sedan har Ni flyttat till Iggesund?
- Sen så flytta jag då till Iggesund 1905.
- Kan Ni berätta litet om vad Er pappa hade för yrke och varför han kom hit upp?
- Jaa - dä var dä att dä var sågarfabrik här å då skulle dom ha en verkmästare å då jobba han hos ... Björk i Trollhättan å var liksom bas där å då. Å då sökte han platsen hit han då. På dä vise kom vi hit.
- Jaha. Så han kom till sågbladsverkstaden?
- Han kom direkt hit till sågbladsfabriken här då å vart verkmästare här.
- Jaha på så sätt. Och sedan kom Ni i hans lära kanske?
- Jaa - men då hade jag en bror också, som heta Verner å han jobba ju också där. Han var fem år äldre än mej han. Men sedan då när fars-gubben vart pensionerad då, då tog han ve efter han då å vart verkmästare. Å sedan då - då sluta han mä dä å vart resande han då för Iggesunds bruk. Dom hade en - han dog. Då reste han väl en femton år han tills han vart pensionerad.
- Var det vanligt att man tog yrke efter pappa på det här viset?
- Nja - inte direkt inte - men dä vart så ändå.
- Så ni kom hit på en gång när ni hade slutat skolan kanske?
- Då jobba jag först på cellulosa, den höll dom på bygga i två måna'r. Jobba jag där då, å då var'e en - vart dä en plats ledig då på sågblad å då fick jag komma dit. Vart springpojck där då - till att börja mä.
- Vad innebar det då?
- Ja man feck springa ärenden å så då. Dä var inte så noga på den tiden inte. Då fick man ju springa opp på brukshoden å köpa snus å fick köpa lite utav varje, å gå å hämta post om dagarna, så att dä - ja dä får inte förekomma nu inte. Å så fick man gå å köpa nå skorper å nå brö ibland då. Så drack vi kaffe då varje förmiddag förstås.
- Vilka arbetstider var det där?

- Hade vi tie timmar då. Börja sex på morron då. Då var längre dagar då än nu.
- Och så raster?
- Jaavisst, en timmes frukost å en timmes middag hade vi på den tiden.
- Det skulle vara roligt att höra om sågbladsfabriken, hur själva lokalen såg ut till att börja med.
- Jaa då var - visst gick då an att jobba där, men lokalerna var ju därefter på den tiden, då var ju inte så stor anspråk på lokaler då inte. Men sen vart då förbättring unnan för unnan, maskiner å ett som annat å omsättningen öka ju, fast då gick sakta förstås. Men nu på dom sista femton årena kan man säga, nu har - femton-tjugo årena - nu har'e utvecklats väldigt mycke nere där. Dom har investera stora summer i maskiner å förbättringar å allting å bygg om å. Fina lokaler är'e nu å och lika mä ventilationer å allting. På den tiden fanns då just inga ventilationer. Å då fick man göra mycke för hand allting. Nu går'e ju maskinmässigt. Såatt nu är ju - ja försäljningssumman nu är hon oppe mellan tretton-fjorton miljoner nu. Mot va då var på den tiden. För att allra helst dom här senaste årena så har de ökat - ja en miljon om året har'e nästan öka.
- Det var fantastiskt. - Vad är det för maskiner som har kunna t ersätta handkraft i den fabriken?
- Jaa då var planslipmaskiner, dom har jag stått för då mesta i. I tre stycken har jag stått. Den första den - planmaskin vi fick då, de var 1940 som förbättringar börja på bli. Sen öka de undan för undan å den ena maskinen kom efter den andra. Så att de var fem såna planmaskiner. Å sen är'e mycke andra, fräsmaskiner så att nu är de så moderna maskiner så att nu är'e bara te trycka på knappar å. Jada fungerar allting, å spårena dom flyttes så att då går precis, mot va då var längre tebaks.
- Har sortimentet förändrats också?
- Jaa visst. D'ä mycke andra - ja knivar å mycke invecklade ... då var mera ensidigt på nå vis. De fanns inte så många maskiner å välja på som d'ä på - ja på sågverken å cellulosafabriken. Nu är då nya maskiner undan för undan. Å så blir'e större fordringar på kvalitén så att Iggesund ligger bra i toppen. Jaa.
- Vad var dom viktigaste produkterna när Ni började där då?
- Ja då var sågblad ... ja långsågena på sågverkena då, cirkelsågar å huggknivar å barkmaskinsknivar å hyttestål å liststål å motstål å bottenstål å allt va då kan heta för nånting.
- Det var många olika saker det.
- Jaa. Då var'e.
- Ni som var anställda där, fick ni arbeta med en och samma sak eller fick ni pyssla med flera olika?
- Jaa då var - var å en fick ju sitt jobb då förstås. Den ena stog där å sen fortsatt då då.

- Och vad har Ni själv haft för uppgift?
- Jaa för dä första då var jag ju springpojke en tre år. Sen då fick jag väl slipa tänder på ramsågar å cirkelsågar då. Å hade jag då bra många år, jag vet inte hur många år då kunde va - ja en tjuge år var'e nog. Sen då kom jag in på slipningen på dom här nya maskinerna då. Då skötte jag tre maskiener. Men då tyckte jag, då vart - då vart mer å mer unnan för unnan å sensamma slitningar å noggrannare. Längre tebaks var'e inte så noggrant om dä skilde på nån halv millimeter eller nån tre tiondelar eller nånting, så att nu är'e frågan om hundradelarna många och då sa jag åt ingenjör Ström som är nu, han kom efter brorsan han då, för han börja på hjälpa han å för han hannt inte mä, å då börja han på läsa han då å då fick Ström ta ve han då. Å då hade han ju fått läsa ganska mycke då utav brorsan då. Sen hade han då gamla arbetsstammen då så att dä gick bra. Men annars är'e ett enormt arbete å haft intresse så att han äväldigt duktig.
- Det första arbetet Ni hade, att slipa tänderna på sågarna, hur gick det till då? Jag vet inte alls hur det fungerar.
- Jaa ...
- Gjorde ni det för hand eller fanns det någon maskin?
- Nää dä fanns en maskin då - få se - och - ja en slipskiva då ...
- Ja vi har tittat på de här bilderna i tidningen nu, och jag tycker det såg så otäckt ut med de här vassa sågbladen.
- Jaa ...
- Hände det mycket olyckor med dem?
- Nja nån gång kunde man väl ta å rispa sej i händerna å riva sönder kläderna förstås, så att man fick ju vara väldigt akksam.
- Hade ni någonting som skyddade kläderna?
- Ja man hade nå presenningaktigt, nå förkläde å ett tag dom hade såna där läder, tunt läder då, ja såna där som man satt framför. Dä räckte ju länge dä.
- Presenningen skulle inte ha stoppat så mycket tycker jag.
- Nää - man hacka ju sönder kläderna mä.
- Annars hade ni vanliga blåkläder då?
- Jaa visst. Men sedan då kom ju automatiska maskiner å då behövde vi inte stå på de där viset inte. Ja mä större sågar men mä mindre å likadant mä ramsågar, då behövde man inte stå å mata å slipa för hand ä. Nu går'e maskinmässigt till. Nu står dom å tittar på bara, lägger dit å lägger ifrån. Dä går mycke fortare å, exaktare mått blir'e allting. Var inte så noga mä måttena på den tiden inte, om dä skulle skilja nåra hundradelar å tiondelar på delningen på tänderna. Men nu ska dä va precis.
- Blev det någon skillnad på hur pass intressant arbetet var sedan man hade fått maskiner i stället?

- Visst vart dä mer intressantare.
- Jaså vart det mer intressant?
- Jaavisst.
- Jag tycker det skulle vara roligare att göra det för hand.
- Nää, dä vart mer intressantare å så såg man maskinerna hur dom arbeta å hur dom fungera å vilka arbeten man kunde utföra då mot som man kunde förut, för att man var ju nästan glad över - ja så å så mycke ska du ta nu på de hära å så vart dä å så vart dä finare yter. Förut var'e inte frågan om dä var nå finare yter eller nånting ä, då gick dä ändå. Men nu för tiden, nu är'e frågan om kvalitét å yter å allting.
- Det skulle vara roligt om Ni berättade om hela tillverkningen för ett sådant där sågblad från början tills det är färdigt. Hela proceduren det gick igenom i sågbladsverket.
- Jaa - för dä första så är'e ett råämne - å längre tebaks, då hade vi - då gjorde vi råämne själv till ramsågarna, inte till cirkelsågarna inte. Dom råämnena köpte dom ifrån Surahammar. Men till ramsågarna då valsa vi själv oppe i valsverke när järnverke geck. De där kallas för bessemerstål å då kunde ju bli slaggigt å bli svarta märken i blana när dä vart färdigt. Då får inte förekomma nu inte. Men då klöpp dom dom där då efter siderna tills de var rätta bredden å längden då likadant, och då skulle dom in å härda då å löpas då efter härningen så att dä vart rätt hårdhet på dom.
- Löpas, det vet jag inte vad det betyder.
- Jaa d'ä - dom säger att dom härda då blir dom ganska hård. Då går'e inte an å användas dom måste löpas ner lite, å då blir materialet segare dä mä.
- Hur gör man när man löper?
- Ja löper - lägger dom in i en ugn mä värme i trehundra grader ville jag tro ungefär hade vi. Då variera väl lite varefter som bladerna var tjockare å tunnare. Och - då tog vi ut dom då efter löpningen å dom fick kallna då. Å sen så prova dom i tänderna, gjorde tre tänder på vardera sida å de där bröt - då va farsgubben då - då hade han lik-som en tång han då eller ett stycke som han bröt utav tänderna. De hörde han på klangen å på ton om dä va för hårt å om dä var för mjukt. För att då hade vi inte nå apparater som vi kunde prova mä, så att nu finns dä apparater som heter ...apparater som provar hårdheten. På den tiden fanns dä inte. Så titta han då på själva brotte då om dä - om brotte var grovt eller fint. Å var dä inte dä då fick dom härda om dom igen en gång till.
- Provade han varje såg så där?
- Ja varje bla ja. Jaa - och de där fick ingen annan göra, dä skulle han göra förstås. För han skulle godkänna dä han förstås. Å sen så tanda dom då å gjorde tänderna då i tandmaskin sedan då. Dom satt också för hand då men dä gör dom inte nu inte. Nu går dä automatiskt. Nu sätter dom bara i ett bla å stansen han går men då fick dom sitta

på de där vise då. Ja alla fulla fall då så då geck dä till klippen sedan då å justera längderna alldeles. Å sen skulle dom riktas då så att alla knölar å allting skulle bort då. Å göra sträckning i blyblana då, dä måste vara nån hållfasthet i dom, för att dom får inte vara sladdrig eller vind eller nånting inte, d'ä för dä dom kallar de där för riktning, mä en hammare då. Å sen vart dom slipade i slipmaskin då nere i sliphuse. De gick mä dubbla stenar å en sten inunder å en sten uppå. Där var'e å sticka in bla'n då å slipa på då på bägge sider på en gång. Å sedan då så när han hade slipa mä tolk han då på ett ungefär då var'e te ställa ifrån sej dom å sen då då fick man ta dom där å gå opp på en polerskiva å polera dom så att dom var blank. Å sen då så skulle dom riktas igen då, efterriktning då. Sedan satt dom på beslag i ändarna, gjorde hål i bägge ändarna på sågbla då å satt på liksom beslag, kransar kalla vi dä för men dä var beslag, mä nitar i då. Å sen så gjorde dom efterslipningen då så att dom skulle bli vass å så då. Å stämpla dom mä Iggesund då, krönta ankare då förstås.

- Det var en lång procedur det där.

- Jaa.

- Det fanns väl många anställda i fabriken då också?

- Då var vi inemot tretti då, så att nu är'e ju mera folk å så är'e mera utökat å så, större tillverkning å vi producerer ju mycke, mycke mera nu än va vi gjorde då på den tiden. Föratt dä gick ju mera - man kan säga handarbete.

- Men när ni gjorde andra saker också, det gällde även då när ni var bara trettio stycken?

- Ja vi gjorde fällningssågar som dom har i skogarna. Dä gjorde vi ganska många. Å så cirkelsågarna dom här runda, å sen alla knivar å järn. Dä var ju ganska många som bara hålla på mä dä. Å dä vart ju olika knivar å olika procedurer mä alltihop. Dä var inte sagt att dä var samma mä ett inte. Och nu vill jag väl tro att - ja huggknivarne dom tog nog dä mesta arbete dom, dom var dä mesta arbete på. Å innan dom börja på ämna dom. Nu säger dom utav'e å skär mä gas å nu har dom ju järnsåg å så. Men på den tiden då fick dom stå för hann å mejsla, värma dom här tjocka - vi säger dä var en bredd en hundra-sjuttifem å hundranitti å tvåhundra bredd å en tjugetvå millimeter tjock - då fick dom stå å värma dom där i en ässa oppe på mekaniska. Dä fick dom stå mä en sån där mejselhammare å smen då hållde i dom där. Hade han två slaggdrängar, å stog å högg utåv dom där för hand då. Å dä var väldigtt arbete dä. Å då feck dom hålla på i ett kör tills dom fick utav biten. Men dess varmare å dess hetare han var dess lättare gick dä. På slute gick dä ju trögare, för dä börja dä på kallna. Men D'ä mycke såna där arbeten som har komme bort, d'ä modernare nu.

- Kan Ni nämna några andra arbeten som har rationaliserats bort eller ersatts med maskinkraft?

- Jaa de ä väl så gott som allting dä kan man ju säga. Dels dom här nya fräsmaskinerna vi har fått nu och likadant bormaskinerna dom är för dä mesta borta nu dom. Dä finns ju mindre järn dä kan dä ju bli men fräsmaskinerna dom fräser ju direkt spår å hål å allting nu,

dä går automatiskt de där så att dom bara sänder in nu - ja då avstånd de ska vara å maskinerna går, å d'ä ju väldigt stor lättnad för arbetare, mot va dä var längre te'aks. Å mera exaktare mått får man ju ut å allting.

- Vilket var det mest kvalificerade arbetet på fabriken tidigare tror Ni?

- Jaa dä ...

- Förutom pappas då, det var väl det mest ansvarsfulla.

- Jaa dä ansvarsfullaste jobbet sen dä kom nog - va beträffar cirkelsågsriktningen, dä hålla brorsan, Verner på mä å sen den där Gustav Hallberg. Å de arbete räkna dom som de mest kvalificerade arbete. Dom var hemst noga mä de där. Å att större såger - cirkelsåger, säger på en en å'n halv meter å dom sätter in dom där å dom där ska gå precis som när dom säger, så att dom får inte var nå på ... eller nånting ä. Å d'ä ett mycke viktigt arbete att få de där så att dom går på dä vise. Så att dä arbete dä kalla dom - så att dä var dä viktigaste inom hela fabriken.

- Och det tyngsta arbetet, vilket var det?

- Jaa hade han storsåger då varmsågerna vi kalla för, dom var ju ganska tjock, dom gick opp på en sex å sju, åtta millimeter dom där varmsågerna. Dom såga dom - hade dom i järnverkena, så att dom var ohärda dom å dom hade dom på tolvhundra å fjortonhundra. Dom var ganska tung. Dä var arbetsamt mä dom. Men då i hårdhuse dom hade ganska jobbigt å lyfta å mä huggknivarna å allting å större fanérknivar som var nån två, tre meter lång. Å dom där var het, röd alldeles dom å varm, så att dom hade ju ganska jobbigt. Var å en hade sitt förstås, mer eller mindre.

- Var lönerna avpassade efter det mest kvalificerade ... ?

- Jaa som dä jobbet nu som riktningen, han låg i topp han. Sedan så kom dä lite undan för undan då. Så att - så hade man ju ackord dä förstås. Å då feck man jobba på ackord, jobba man mindre tjäna man mindre å jobba man mer så kunde man tjäna lite mera. Men dä kunde ju vara så att man kunde ju få nåt bra ackord ibland å så så att man kunde hålla igen lite, för att gick man för högt, så nästa avtal då feck man ju avdrag - på den tiden. Då hade dom ju statistik att så å så många arbete då å så å så många gjorde dä då, va gjorde dom inte dä nu för? Så att d'ä ju synd att säja att man sabotera, dä gjorde man ju inte inte. Men att man kunde hålla igen lite, för att - ja man kunde ju få, dä kunde bli lite sämre arbeten ibland å då hade man de där å ta igen på.

- Var det bra eller dålig förtjänst?

- Vi har lega bra där på sågbladsfabriken i många, många år. Så att när jag börja där då 1915 då hade jag tolv öre timmen å dä var dä lägsta dä förstås. Men då hade dom andra dä, dom som var mera kvalificerade högsta, dom gick opp till tjugufem å tretti öre timmen då på den tiden. Så att dä var nog en tre fyra stycken, var hårdare å så var'e nå verktygsmakare då kan man säja. Men sedan så gick dä väl

lite oppåt då undan för undan. De där var 1915 de då förstås. Sen gick då opp undan för undan så att 1940 kommer jag ihåg, då var jag oppe i en och tie i timmen, men då dom andra dom kunde - ja då fanns ju dom som gick under å - så att jag låg väl över hälften, ja över första hälften och sen har då ökat undan för undan.

- Er pappa som var verkmästare där ner, vad hade han för ekonomiska villkor? Han kanske fick månadslön han?

- Han hade månadslön han. Men då var - ville man ha nå påökt eller nånting så feck man inte då utav han inte. Nä då ville han inte ge'n. Näädå, då var - då fick jag gå till ingenjörn å han var jag på varje avlöning, å då sa jag åt'en ja har vela haft lite påökt ingenjörn sa jag. Ja hur mycke har du nu då? Ja tolv öre kom jag ihåg första gången. Jaså. Ja sätt tretton öre då. Fick då gå en månad då, var jag på'n igen. Hur mycke har du då sa han. Ja tretton öre. Fick jag ett öre gången. Till sist var jag oppe i sjutton öre, då kommer jag så väl ihåg så. Ja nu vet jag inte, nu har du fått påökt gång på gång. Hur mycke har du nu egentligen sa han. Ja jag har sjutton öre. Ja nu får du arton öre men nu är då inte lönt du kommer en gång till inte sa han. Å likadant var'e då när brorsan, när han vart bas. Då sa jag åt han att jag har för lite betalt sa jag. Å då var Gunnar Ström där å hjälpte Sven, å då tänkte jag nu ska jag begära femton öre timmen så kanske jag får tie öre. Å då sa han ja då tycker jag var lite. Ja du vet väl själv sa jag, men jag får ju inte ett öre utav dej inte sa jag. Nej jag vill inte ge dej nå sa han, utan d'ä bättre att du vänder dej till ingenjörn. Å då kom ingenjörn dit en gång å prata. Ja hur ligger de till då sa han. Då var 1950 då. Ja då tala jag om hur mycke jag låg till. Ja då sa han åt Gunnar Ström då att ta Strömberg mä dej du å gå igenom å slå ut genomsnitte på'n. Jaa - å sen kom han då. Ja hur mycke begärde du sa han då. Ja jag begärde femton öre sa jag men då var ju i underkant men jag har inte lega åt då hålle så att jag har villa haft någe mycke direkt å. Ja vi har räkna ut de här nu sa han då, å genomsnitte nu på dom andra som ligger lite högre, så kommer du opp till - va var då - tre å tjugetvå - ja då var nog - nå då var mer, då var nog fyra å tjugetvå. Så att nu får du fyra å tjugetvå i timmen sa han. Men för att jämna ut då så får du tre öre till sa han. Men varför har du inte fått mer betalt å har bror till bas sa han. Ja jag får ingenting utav'en jag får vända mej till ingenjörn. Ja då var också ett djävla sätt sa han.

- Så det var för att ni var bröder?

- Ja då var för att vi var bröder. Han villa inte att - villa inte hjälpa mej på ni vis inte. Då ha dom andra sagt, ja han har fått han.

- Eftersom ni var bröder. Då blev han strängare i stället?

- Javisst. Jag vart lidande på då jag.

- Var det svårt för honom att vara bas tror ni över de andra kamraterna?

- Nähä, då gick fint. Då var som en hel familj alltihopa där. Jaa då var så gemytligt å allting - d'är inte samma kamratanda nu som då var då inte. S'att nu är'e - ja d'ä mera yngre som kommer dit å den ena han vill vara lite mer för en ann, han kan bättre säjer dom å den som har vare längre å så. Då var aldrig tal på då vise då inte.

- Vad konstigt, tycker jag, att det skall ha ändrat sig så.
- Jaa. Men d'ä så överallt nu dä. Jaa, d'ä andra tider nu mot va dä var förut.
- Fast ni tjänade mindre och det var längre arbetsdag, så tycker man ...
- Jaa - nää - å nu längre tebaks, arbetarna kunde vara där många många år. Ja nu är'e tätt ombyte där.
- Var dom mer rotfasta förut på sina arbetsplatser?
- Javisst, javisst. Nä var man van då mä dä så var'e så.
- Vi stod och tittade där på tavlan hur det såg ut på fabriken. Kanske Ni kunde beskriva den så vi får med det på bandet också, hur själva lokalen såg ut utifrån?
- Utifrån- ja då var'e dä att dä var - under våningen var dä tegel där, sen var dä liksom - ja vi kalla de där för fågelholk, men dä var trä-golv då bara så att dä var för dä dä brannt ner alltihop 1917. Då hade vi polera om dagarna på andra våningen å där hade vi trummer som gick inunder golvet, eller mellan golvet, å dä var heta gnistrer å dä hade fastna där. Å dä hade väl - ja då glöd väl där på nå vis då. Å - vi hade en nattvakt som gick där, å då på natten klockan ett då kom nattvakten hem å väckte farsan då att kom ner på en gång för nu brinner dä på sågblad sa han. Å han klädde på sej farsan å jag mä å vi sprang ner å in i sliphuse å då feck jag se att - jag skulle dra fram slanger där jag då - å då feck jag se att dä var bara gnistrer hela take ha kunna ramla ner nästan, alldeles rött var dä. Å då sprang jag opp å sa åt'en d'ä ingen idé, d'ä alldeles rött oppe i take. Spring opp igen i verke oppi pannera å säj att dom sätter i gång mistlurn - så att dä liksom va brandsignarerer då. Va klockan ett på natten. Då kom ju brandkårn dit då men dä var övertänt då alltihop. Men dä stog bara ungefär en - ja inte fullt fjorton dagar, då hade vi röjt undan dä mesta å så lag planker å presenning då oppå de dära. Sen jobba vi inunder medans dom mura å byggde opp igen. Om dä va regnväder, kommer jag så väl ihåg, då kunde dä bli mycke vatten på en del ställen s'att dä hängde stora påsar, å då var'e en som stog å jobba inunder där, då kommer jag så väl ihåg, jag var inte mer än sexton år jag då inte. Å då smög jag mej oppå jag å så gjorde ett jäkla hål i de där där han stog å jobba, feck han alltihop på sej.
- Så ni spelade sådana där spratt för varandra?
- Jaavisst, vi gjorde dä. Dä vart lite mer eller mindre.
- Hur var det annars ordnat där? Fanns det någonstans där ni kunde sitta med matsäck och så?
- Dä fanns inte dä inte, å dä va väl inte så - på den tiden att man skulle ha mat mä sej. Man hade ju - fick ju en hel timme å gå hem å äta både frukost å midda å dä gjorde vi allihop så gott som. Å likadant mä toaletter, dä fanns ju heller ingenting inte. Så att dä var lite så å så, dä var - ja man feck väl gå på ett visst ställe å där fick man ju göra dä man skulle då förstås, och tvättanordning

eller nånting fanns heller inte.

- Så ni kom hem direkt med smutsiga kläder?

- Ja man kunde ju skölja av sej lite om händerna å. Fanns ju inga skåp där man bytte yt nå kläder eller nånting som d'ä nu inte. Nu kan man ju gå ner mä slips å krage å finskjorta å allting å byta om å sen när man gårhem så har man ju - kommer hem lika fin. Då geck man för dä mesta i blåställena. Då fanns ingenting då ä. Nu är'e fint ordnat, nu är'e ju både matsal och toaletter å tvättrum å klädskåp å allting, d'ä fint ordnat nu. Men dä följer väl mä tiderna.

- Ja, det gör väl det. - Har Ni trivts bra med att arbeta där på sågbladsfabriken?

- Hemskt. Dä var ovant när man gick in första veckan, då vakna man varje morron klockan fyra - börja fem då å jobba, vi gick skift mycke å, tvåskift bara då, börja fem å sluta två, två å sluta tie. Men dä sått i dä å dä sitter i än dä att när man - som i dag då vakna jag klockan fyra, geck opp å koka kaffe då, sitter å väntar till tidningen kommer då. Och - jaa...

- Vid vilka tillfällen var det ni gick i skift då?

- Ja dä var dom här sista - ja femton årena kan man säja, man börja på gå på skift - ja femton - 1940 - ja 1940 börja vi på gå skift när nya slipmaskinerna kom. Sen då kunde dä bli nå tag då, man geck - ja dä fanns gånger man feck gå i tre skift å till å mä, när dä var mycke jobb, men dä var inte så tätt inte.

- Har det varit några tvistigheter med arbetsgivarna på sågbladsfabriken? Har ni haft någon strejk eller så?

- Jag nog har vi vare i strejk iblann allt, men d'ä ganska länge sen, va 1919 var'e väl, då geck vi å strejka - först fick vi lockut - nå vi geck å strejka sen jobba vi bara nåra vecker sen fick vi en lockut på fem vecker. Men dä var inte mycke dä hängde på då, men dä geck då å. Å då var inte understöde stort inte. Jag kommer ihåg själv jag hade sju kronor i veckan ja i strejkunderstöd. Å dom som var gift hade fjorton kronor, dom hade dubbelt dom då. Sen hade dom en krona för varje barn å så hade dom visst två kronor för hustru tror jag. Men då medans vi geck å strejka då fyllde jag arton år, då fick jag fjorton kronor jag å, dä skulle man klara sej på en vecka då förstås. Dä var ju stor skillnad då mot va d'är nu.

- Vad var det som låg bakom den där konflikten då?

- Ja dä var lönerna då. Dä var bara nåra ören å dä gick inte.

- Var dom omöjliga?

- Jaavisst, kan man säja. Å dä följer väl mä dä, var å en håller på sitt, fast iblann kunde vi väl låta bli å få så mycke - ja dä vi hade begärt förstås - så att dä var te hålla på jämka dä å dom feck nog sällan dä man ville ha, s'att man lära nog böja sej ändå. Men dä gick ändå.

- Så det har varit litet kärvt på den där fronten då?

- Jaavisst, dä kan man säja.
- När kom ni med i fackföreningen då?
- Jaa dä gick jag in den - jaa - där gick jag in den 5 eller 6 1918 gick jag in i fackföreningen dä kommer jag ihåg. Varförsta gången dä då. Fast då hade dom haft en metallförening förut i Iggesund men då geck han ikull han då, sen bilda vi ny igen. Den var före den andra va. Men då gick jag in å sen var jag mä till jag sluta jobba då förstås.
- Var det alldeles naturligt på den här tiden att man skulle vara med i fackföreningen allihop?
- Jaa så gott som så, dä var kutymen dä, att man skulle vara. Likadant då när man var uppbördsman då över tretti årena, då var'e uppbördsmans skyldighet å se till att allihopa gick in som kom.
- Jaha - och värva nya då?
- Jaavisst så att man - varje uppbörd som var då - ska du inte gå in i fackföreningen än ä? Jaa, jag ska sa dom då. Jaa, dä va te köra på igen dä. Men iblann kunne man vara lite hårdare. Ja ska du inte gå in nån gång? Vill du vara mä å få när d'ä fråga om förhöjningar å så men inte vara medlem. Ja, böjde å kröp in liten undan för undan.
- Var det höga uppbörder så det var därför man drog sig för att gå med?
- Nää dä var - då var'e bara - då när jag börja - var en å sextifem i veckan bara. Men dä var dålig förtjänst å. Men då var'e billigaste en å sextifem i veckan. Fast nu är'e ju oppe i - ja nu är'e inte nå vecker, nu betalar man i måna'n, trettisju kronor i måna'n betalar dom nu i metall.
- Det är ganska mycket det.
- Jaa ä mycke, men d'ä ju större förtjänst å förstås.
- Javisst är det det.
- Jaa - men d'ä ganska mycke ändå. Blir över fyrahundra kronor som går ått.
- Ja jag menar det, det är ganska mycket pengar.
- Javisst.
- Ni har varit med och varit aktiv i fackföreningen så länge, i över sextio år. Är det någon skillnad på aktiviteten nu inom föreningen som det var när ni började och som det är i dag?
- Jaa - nog är'e väl nå skillnad allti, dä kan man väl säja, man vet inte hur man ska uttrycka sej på för vis. Men d'är ju - nu är'e nog mera - dä fanns nog mera längre tebaks, förtitalet exempel, då var'e nog många som var oorganiserade. Men nu är'e nog inte många för följer man mä nu i statistiken inom avdelningar å förbundena så ökar'e enormt, så att dom blir nog nästan tvingade å vara mä. Vi säjer att dä blir nån konflikt eller nånting så står dom utanför.

- Har men varit pigg på att gå på möten då, här på Iggesund?
- Då har vare dåligt då, då har vare dåligt faktiskt. Å de ä nog allmänt då. Då ska vara nå riktigt viktigt då. Årsmötena, då var'ε ju ganska god tillslutning å då var'e väl årsfesterna mä å så då. Men annars så kunde dä vara många gånger dä kunde bara vara styrelsen där.
- Det var dåligt.
- Jaa. Likadant var'e - ja är'e mä pappers här å eller cellullosa, för att de är inte mycke folk där heller inte.
- Men vad kommer det sig?
- Jaa, dä - man vet inte va man ska säja. Men som metall hade då så var'e ganska dålig tillslutning. Ja kanske mötena kanske kunde vara tre å fyra stycken, högst fem som inte var mä i styrelsen som kunde vara där.
- Det låter konstigt, tycker jag.
- Jaa. Men - dä var väl dåligt intresse.
- Har det varit så hela tiden?
- Ja så gott som så. Men nu finns dä ju - nu tillhör vi ju Hudiksvall så att nu har avdelning 204 gått in - han vurte ansluten där. Tjugettåan heter dä väl nu, Hudiksvall. Å dä tillhör ju både Illsbo å Forsa å Delsbo dä. Så att nu är'e bara en stor avdelning. Dä va ju mindre förut runt om då. Å väl sammanslagning, dä skall väl - ja så att - spara hop så dä blir billigare. Om dä blir dä vet jag inte. Nu har dom ju möten på vissa ställen då, varje kvartal då, å då har dom en i stan å en här då, en oppe i Delsbo å Illsbo å. Men då får man ju fria reser dit förstås. Så att her man då bil eller åker buss så får man betalt efter dä.
- Men det är ju bra.
- Javisst ä de dä. Annars så blev'e väl ingen på mötena. Brukar dom bjuda på kaffe efterpå då, så att dä ä väl dä som drar att folk kommer dit nu å då. Men inte är'e väl stor tillslutning ändå inte.
- När Ni kom med då 1918, hade ni någon festverksamhet för att dra in pengar till föreningen?
- Vi hade nåra festligheter å däribland så var'e väl - dä var väl inte många, jag tror dä var en eller två fester dä fanns då. Men dä var ingen som ville hålla på å hjälpa till nånting inte. Men dä var en som hette Sundberg, Henry Sundberg han var mä i styrelsen han då å flera mä han, Petrus Eriksson å så - dom satt i gång å dä vart fest ute i Stjärnnäs hette dä på den tiden. Där piren är ute nu, där hade vi festplats. Där var'e lite fester varje år då. Men metall hade väl fester två gånger å feck in nå pengar. Jag kommer ihåg särskilt den här Helmer Sundberg. Han var väldigt fin arbetare å hålla på mä finmekaniker å så. Han gjorde broscher han utav koppar, å dä grävera han in namne Iggesund på å slaggberge tror jag dä va. Å dom där pressa han - han var styv å göra stämplor å stämpla in de där han då på dom där broscherna. Å dom där broscherna dom sålde dom på festen

där å dä fick dom in bra mä pengar, dä kommer jag ihåg. Å dä finns nog många som har de där broscherna kvar. Men - jag hade väl en jag å men han har komme bort han.

- Det var väl nödvändigt att få in lite extra tillskott till föreningskassan?

- Jaavisst. Men då hade vi extra uttaxering ibland om dä vart allt för nätt å så då. Jag kom ihåg när vi gick å strejka, då så geck vi å skramla ihop å tiggde ihop så att den som hade största familjerna då när vi gick å strejka, då fick dom gå till kassörn då, han heta Jansson han å bodde borti norra, å då feck man gå dit den som hade största familjerna då, feck hämta saltströmming då. Hade dom tingt på å få strömming då. Å dä var ju fjärdingsvikter, fanns dä kunde dom få en halv fjärding å så. Å så potatis då. Men de va dom som hade största familjerna förstås.

- Har det nått enighet inom fackföreningen, inom metall? Jag har hört att inom pappers ...

- Jaadå nejdå har vare bra samarbete var dom nog så att dä var bra på dä vise. Transportarbetarförbunde hade en avdelning när dom var ensam och dom geck in i cellulosa sen dom då när dä vart hopslaget alltihop. Men jag kommer ihåg särskilt att den som var då, han heta Alfred Jonsson, han är väl än aktiv medlem å ä mä i styrelsen å i pappers, men då var han ordförande i transportarbetarförbunde. Men han kom sej bra in mä gamla disponent Sundblad. Varje höst så feck dom en middag på Statt å ta fruarna mä sej. Så dä var bara dom som fick gå. Han hade en förmåga å komma sej fram å -han feck faktiskt tummen mä'n. Men sen han sluta så - dä vart dä hopslaget de där, då stängde dom av'et då. Annars så feck dom åka in på Statt å få middag där.

- Det var inom transport det?

- Va transport dä, inte dom andra ä. Dä var som han hade komme sej in de där.

- Jag tänkte fråga litet om bostadsförhållandena - om Ni kunde berätta någonting om det, hur det var här på bruket?

- Jaa när vi kom hit då, den gården vi kom hit då den var i hagen den och då hade vi ett rum å kök. Då var den kåken nyuppförd han för den som stog där före, var sju gårdar efter varann i hagen.

- Var det sju stycken?

- Jaa, då på den tiden. Vet Ni vart hagen ä?

- Jadå, men nu är det bara fyra kvar av de där husen, tror jag.

- Ja nu är dä fyra kvar och när vi kom hit då då flytta vi in i den mittersta vill jag väl tro. Å den ska dom riva nu, å en till räknat ifrån norr då, där flytta vi in då. Nu ska dom riva den gården å en till. Sen är'e bara två kvar. Men när vi kom hit då som sagt var, då hade dom byggt opp den där gården, den andra hade väl brunne. Då var han inte rödfärgad när vi kom hit inte å då fanns dä inga tapeter på väggen heller, på den tiden inte. Bara i

rumme, kammarn kalla man dä för. Men köke, där var'e bara - ja två-tumshyvlät dä å dom hade bara väggen. Sen vart dä en annan bröder nertill å, men dä var målat där å. På vintern kommer jag så väl ihåg när man var liten, dä var kallt ute, då rannt dä lite vatten efter väggerna. Men dä var vespisar då förstås. Men dä vart ju bättre undan för undan å jag bodde i hagen jag då tills 1951, då flytta jag opp till ferman ja. Så att jag bodde i hagen jag då i förtisex år.

- Det var fantastiskt.

- Jaa. Först bodde jag herma lame morsan då å farsan å sen då gifta vi oss då fick vi lägenhet då i gården breve då.

- Kallade man de där olika husen för någonting?

- Nää. Men dä var som en familj hela hagen då å. Jaarå - dä va - dä gick så bra å bo där, fint å grönt var'e å så hade vi lann å täpper runtom då, potatisland å blomland å s'att dä va väldigt roligt. Å på sommertid när dä va misomar, då kommer jag ihåg. Jag hade en radiogrammofon. Den tog jag ut utanför bron jag å där spela vi om nätterna. Kom ju mycke folk dit ... var ju på vägen Men sen då vart'e ju bättre, vart ombyggnation å allting å 1940 fick jag reperation. Då fick jag reperation å då byggde dom utav köket då så att man feck en garderob då till höger när man kom in å till vänster vart'e lite kortare å då gjorde dom så att man skulle få en toalett. Så vart'e vatten indraget å så å. Å den där som dom byggde då att man skulle ha toalett, men inte kom dä nån toalett dit inte. Dä vart ingenting, å så vart dä krige då förstås å då var vi på - förresten dä va ingenjör Nyman - å då va vi på han å ville ha toalett. Nää dä geck inte, dom kunna inte skaffa nån bolage inte. Men hur'e va så - dä va jag å så en jobbare - hörrudu ska vi ta å skaffa oss en toalett var vi ändå, betala själv. Jaa - han ordna mä de där han. Ja jag vet om en rörmokare sa jag, han kan skaffa toalettstolar han inte bolage inte sa jag. Ja då träffa vi ingenjör Nyman. Hördu Nyman sa jag, om vi tar å skaffar toalettstolar själv, sätter ni in dom åt oss då? Eller har vi nån utsikt å få nå pengar tebaks på dom? Om man flytter därifrån eller nånting. Nää dä har inte. Ja får vi inge bidrag till dom nånting ä? Jaa - dä beror på hur mycke ni ger för dom dä sa han. Men ni kan få samma som vi ger i inköp sa han. Å då tala vi om för den här rörmokarn att vi skulle få tillbak lite. Ja ä dä på dä vise då ska jag inte ta nån förtjänst utav er heller, utan då vill jag ha mer. Men d'ä klart att bolage köper billigare än mej så att vi förlora tretti kronor på dom. Men dä var ju värt ändå dä å få toaletten inne. Så att - dä va vi två som köpte då i hagen. Sen då nåra år efteråt då börja dom på komma lite då å då. Men när vi flytta då feck vi inte tebaks nå pengar på dä inte. Å villa man ha nå lite kakel te inspikning när man feck reperation, då feck man betala själv, för att dä var inte nå - dä var bara plåt annars då på lite över en halv meter. Endera var dom rappat å målat då. Men den som ville ha kakel fick betala kaklet själv, platterna, å man fick betala trettitvå kronor då. Men dom satt ju opp'et gratis bolaget. Å ville man ha liksom en finare spis eller nånting, dä var vanlig vespis, dä var Huskvarna ... men då fanns dä mä lackerade ugnsluckor å likadant spislucka. ... var lackera dom då, annars var'e vanlig gjutgods bara. Men ville man ha dä fick man lägga på tjuge kronor. Å dä la jag på tjuge kronor. Men dä fick man aldrig tebaks inte.

- Fick man betala själv för det?

- Jaa visst. Men då var ju värt, man bodde ju i tie år efteråt.
- Hur var golven - hade ni korkmattor på eller ...?
- Vi hade korkmattor på. Fanns inte nå parkett eller nånting som arbetare fick då inte.
- När ni var liten fanns det väl inte ens korkmattor?
- Nää var inte korkmatta då, var tygmattor. Men då när jag fick reparation då, då feck ju jag fint trä eller furugolv, hyvlat eller så, så att då vart fernissat då, s'att hade man nå mattor på en del ställen i rummet då. I köket där var'e ju korkmattor.
- Kan Ni berätta hur ni hade det möblerat hemma i ert föräldrahem?
- Jaa i föräldrahemme där hade vi då - dä va stolar å ett runt bord, dä kommer jag då väl ihåg.
- I köket?
- I köke ja - och en skänk å en kommod förstås, dä var allti vanligt då, mä nattkärl i å tvättfat opptill då förstås. Sen då hade vi ett matskåp som bolage satte in då, satt dom in i varenda lägenhet förstås, å så en soffa då. Dä geck just inte å ha nå mer i köket, å så en symaskin. Mer geck dä inte i köke då förstås int.
- Och sedan i kammaren då?
- Å diskbänkar dä fanns inte då dä på den tiden inte. Ja i kammarn dä var en - ja en lampa i take, en kopparampel då, dä var ju fint på den tiden då för att dä var nytt, hade nyss komme ut de där då. Å - ja dä var nå buffåaktigt då å en sån här imperialsäng, som ä breda å dra ut mä hopfällbara fjädrar som man bädda på dan å sköt in sängen då. Å ett ovalt bord, dä kommer jag då ihåg. Sen hade vi skrivbord dä var ju modernt på den tiden. Nu finns dä väl inte många som har skrivbord ä tror jag. Å då fanns'e ju varken TV eller radio eller nånting i. Jag kommer ihåg jag var den första i hagen som fick en radio. Jag fria till frugan då i Saltvik å där var'e fest på paviljongen heta den. Å då hade dom en sån här kristallradio mä hörlurar till, första pris på tombola. Å den där kristall då feck man ju sitta mä en nål om en skulle få in nå stationer. Å jag drog där jag på den där tombolan å jag vannt den där då. Å jag vart ju väldigt gla jag förstås. Ja tala han om då att - ja. Å Henrys grabben han vannt radion där, den där kristallapparaten, så dä var hörlurar mä då. Sen då var jag te en affär då å lära köpa antenn å sätta opp, för att ... porslinskuler å sätta mellan kåkarna på take mellan taknockarna. Så satt vi opp'e där å så sladden bar vi ner då in i fönstre. Å där satt man juhela dagarna nästan, var ju modernt dä.
- När kunde det här ha varit då?
- Dä var 1929 dä. Jaa.
- Ja det var ju en stor nyhet det?
- Javisst. Var 1928 - nä 1928 var'e nog skulle jag tro. Så att då var en stor nyhet på ett sånt samhälle som här. D'ä klart att dä

fanns ju i städer å på större platser, dä fanns dä ju, men inte här inte. Å särskilt dä i hagen, där var vi först. Å dä fick man ju främmande, ville komma å höra. Men man fick sitta å hacka in dä så väldigt noga, dä fick man inte röra den där inte, dä kom dä bort på en gång.

- Vi höll på prata om hur ni hade det i föräldrahemmet. Jag vill bara fråga, innan vi övergår till något annat, om ni sov i kammaren eller om ni sov i köket?

- Var bägge delarna dä. Jaa. Så att jag kom väl ihåg s'att brorsan å jag vi låg i köke vi i en soffa där som var å dra ut, där låg vi å morsan å farsan dom låg i kammarn då i dragsängen.

- Var det vanligt att man hade ett rum och kök? Jag tror att det var många som hade bara ett rum.

- Dä var nog många som hade ett rum bara. Joo dä vet jag - men då i hagen där fanns dä bara ... där tror jag dä fanns sex enrumslägenheter i alla dom där gårdarna där då oppå, å dom var mera för nå änker å ensamstående då. Dä kan vara att dä var nån som var nygift som kunde få en sån där lägenhet, men när jag gifte mej då fick vi en lägenhet. Men man bodde ett år så fick man byta åt sej en annan lägenhet.

- Var det svårt att få lägenhet när ni skulle gifta er?

- Jaa, jag vart hänvisad till att bygga egnahem då, för dom börja på att bygga egnahem. Å dä va ingenjör Holmdal, han sa att jag tycker Karlsson kunde ta å bygga sej en kåk sa han, han var smålänning den där. Ja dä kan vara möjligt dä sa jag, men jag har int nm lust mä dä inte sa jag. Men då var'e dom som byggde å dä kosta en - villerna här nu - ja gick på en sex-sjutusen - på den tiden.

- Det var väl många som byggde egnahem då?

- Börja på bygga då. Dä var väl målar Edvin ... där börja dom på bygga först vill jag tro, sen öka dä undan för undan. Så att dä var'e bara - ja var bara skog å sand direkt på hela område, så att dä har vorte hemskt byggt de sista åren. Vi ser bara nu oppå skjutbaneområde, bara på ett ja två år kan man säja. Ja d'ä bortåt femtitale.

- Ja det måste ha ändrat sig fantastiskt mycket.

- Jaa. Men d'ä bevis på att dä går framåt. Men hyrerna är dyr. Jaa.

- Vad betalar ni i hyra där ute i hagen t.ex.?

- Jaa - va stog de på de där kuvertet för nånting? ... lyse, hyra, vatten fem kronor.

- Det var för fjorton dagar det då?

- Dä var i måna'n dä, dä tog dom en gång i måna'n å likadant mjölken, tretton å femti en gång i måna'n.

- Fick man ta ut hur mycket mjölk man ville?

- Feck man beställa på kruka så att dä kom - dom hade häst då som for ikring mä mjölken. Å då ställde dom utav på bron då bara. Å ville man ha mer mjölk nån dag skulle man ha större kruka. Feck man sätta en lapp då på kruka att så å så många liter villa man ha.
- Det var ju bekvämt på den där tiden med mjölken.
- Ja dä var dä då, dä kan man säja.
- Ja - slippa bära.
- Javisst. Å då var'e riktig mjölk, då var han ofiltrerad han. Dä va riktig bondmjölk kan man säja. Men som lyse å vatten å - ja få se ...
- Affär, det fanns det förstås?
- Jaa va brukshandeln dä heta då på den tiden dä. Å - å nu ä den riven, då var dä två gårdar där nedanför kontore. Där bodde han förståndarn, André hette första å den andra heta Georg Sundberg. Men då var'e brukshandel breve då å så ett magasin då på den andra sida vägen som går över järnvägsspåre. Dä magazine dä rev dom å dä satte dom opp borta vi Lurbo där scoutstugan är, så att dä byggde dom om te scoutstuga utav dä magazine, riktigt timmerhus. Dä vart ju väldigt fint dä. Men sedan när brukshandeln geck - hade upplösts, då vart'e ju Konsum då å sedan så byggde dom eget Konsum då på centralgata å så bort i norra dä. Men då när'e post i ställe där då där bruksboden var då. Å sen då när'e vart liksom - ja nyordningar å skulle planteras om å planeras om allting, då kom posten bort då när'e här centrumhuse kom. Men då fanns dä nå privataffärer bort i norra Iggesund å. Käck hade speceriaffär som heta då å. Den sista som var nu var i föl dä som heta Sjödings. Så att dä går nog inte för små affärer å följa mä nu inte.
- Hade ni några hantverkare här också?
- Dä var dåligt dä.
- Skomakare och skräddare?
- Jaa - dä fanns väl en skomakare Engström å en skräddare. Dä kommer jag ihåg när jag geck å läste, då var jag till en där skräddar Kinell hette han, var bort i norra dä. Å då skulle man ju ha ny kostym förstås. Var jag dit å fick en cheviotkostym då, tjugeåtta kronor - grov cheviot. Gick inte an å vara utan kalsonger för då skavde dä. Jaa - dä va så grov cheviot dä kommer jag så väl ihåg så.
- Det var första kostymen det, förstår jag.
- Var första mä långbyxerna ja. Jaa.
- Hade Ni haft kortbyxor tills dess?
- Till dess ja. Dä va inte modernt mä nå långbyxor då inte. Va ju sjömanskostymer, såna här mä sjömanskrage, var ju väldigt ... å längre tebaks då kommer man ihåg då hade dom ju musikkår här. Å varje Kristi himmelfärdsdormon då då gick dom runt hela samhället å spela. Dä var ju högtidligt dä varje gång dä. Å stanna väl opp vi vissa

ställen då å feck kaffe då. Jag kommer ihåg i hagen där vi bodde, framför våran bro då var'e - bodde en som var mä å blåste horn, Gustav Vestman å då stanna dom där å då vart dom bjuden på kaffe då. Sen marschera dom igen då runt då.

- Jaha - det var en trevlig tradition.

- Ja då var dä. Men musikkårn är upplöst. Dä finns inte nå som är intresserad. Å d'ä likadant i Hudiksvall dä, d'ä dåligt intresse där å. Men då Strömsbruk då dom har sin vi liv än dom, s'att dom håller på dom. Jaa.

- När spelade den här musiken annars då?

- Ja vissa tillfällen å så där å. Hade dom övningar oppe på skolan. Var väl varje vecka tror jag hade dom övningar där. Men då ska vara intresse. Inge betalt hade dom heller dom där. Dä var godtycke dä bara. Så att d'ä mycke som blir förändrat å så. Å nu på sista årena då har ju Hudiksvall vare hit på mornarna å blåst, Hudiksvalls musikkår å då har dom farehit då, spela först i stan å sen har dom fare hit då. Har dom åkt lastbil då å dom hannt väl mä en hel del då. Men d'ä slut på då å när dom inte har nån full musikkår. Så att vill dom ha nån full musikkår då måste dom låna ifrån Strömsbruk då å så. Eller kan nån gammal hoppa in på nåt vis, men nå helt ä dä inte.

- Vad fanns det för nöjesliv när Ni växte upp då?

- Ja då var inte mycke dä inte. Dä var dansbana där ovanför stalle har kallas, där Ström bor nu å jag vet inte vilken mer som bor där - ingenjör Ström - mellan vi säger mellan järnvägen å vi säger bilgarage har vare, var stall där förut. Där oppe de där berge där fanns inga gårdar då. Där hade dom en dansbana. Dä var dä enda som var dä. Dä var dans där varje lörda då å sönda å. Dä var nåra som spela då, hade dragspel å tog upp kollektpengar bara då. Dä var inte nå större arvoden eller nånting inte.

- Och där höll ni till då, förstår jag?

- Ja där höllde vi till då förstås. Men då vart inte många år dä heller inte. Men då var väl dä som var. Sen då byggde dom Folkets hus dä första som efter längre hit oppåt Centralgata, men då var bara ett litet ett där då. Sen då rev dom ner å byggde de här nya då som ä nu förstås. Å biograf då var dä förstås då. Dä var inte nå annat.

- Fanns det biograf?

- Jaa. Dä feck vi se på Auditorium, där kyrkan är, s'att dä var - då var'e inte kyrka då inte s'att dä fanns - ja dä va fester där å basar ibland då. Sen då var'e biograf där å, feck man gå in för tie öre kosta dä för barn å trettifem öre för större. Men dä var stumfilm då förstås. Var'e en gubbe ifrån stan - vete greven va den där heta som rådde om den där biografen - Perfekt kallas biografen för och - ja dä var stillastående bilder då förstås. Kommer ihåg dä var mycke Chaplin-filmer då som man har sett nu på TV sista årena, dom går i repris. D'ä stumfilmer dä å.

- Hade ni någon som spelade då?

- Jaa - dä sått en lärarinna, gammal en, dom kalla'na för snus-Jacka. Hon snusa - hon va bra gammal, å hon spela på piano hon. Jaa. Å ibland kunde dä vara nån som spela fiol å till.
- Hur ofta var det förevisning då?
- En gång i veckan. Dä var storslaget dä.
- Vad gjorde ni annars då? Var ni mycket ute i trakten omkring?
- Ja for mycke in till Hudiksvall då. Dä var för dä mesta dit då, Fredens kulle hette dä dom hade stor danspaviljong där då. Men nu är'e nerlagt, var liksom Folkets hus å dä då samtidigt. Nu har dom inte ett Folkets hus i Hudiksvall i. Dä har väl vare på tal att dä skulle bli. Men nu har dom ju modernisera de där Köpmanberge så att håller dom till där å så har dom ju Högliden, dit far ungdomarna. Å vi pensionärer sitter väl hemma vi.
- Akte ni mycket ut i byarna runt omkring då och dansade där?
- Då ja. Jaa - å man geck många gånger mellan Hudiksvall å här, åkte cykel, för dä mesta så vart dä ju dä. Fanns ju inte så många bilar heller på den tiden. Men den första bilen som kom dä var ju ett vidunder dä förstås.
- Var ni i Njutånger och runt omkring Forsa också?
- Jaadå, dä mä, men för dä mesta så vart dä Hudiksvall. Fast i Njutånger hade dom inte så mycke, men Enånger hade dom väl mera där än i Njutånger. Så att d'ä gångna tider som aldrig kommer tebaks nå mer.
- En del berättar att det så lätt blev slagsmål med folk ifrån andra trakter.
- Jadå dä mä.
- Var det det när Ni växte upp också?
- Jaa, dä vet jag kommer jag ihåg att när jag fria till Henny på Saltvik - dom tålde inte att dä kom nå utbölingar inte å gick där å hade andra jänter. Å då va Henny mä i godtemplarna å då var hon på paviljongen där å sen skulle vi gå hem. Tror dä va på hösten, var nysnö då. Å hur dä var så när vi skulle gå då - dä hade väl snöga nå - ja inte en decimeter inte. När vi skulle gå ut då, då slapp vi inte ut för trappan. Dä var'e pojkar som hade satt björkar, gamla torra björker igenom hela staketet, var väl flera björker vi slapp inte ut i. Men då var'e en som följde mä oss ut då å hjälpte oss å tog bort dom där. Men vi såg inge pojkar inte. Å då sa jag att jag tror dom har snuskig fantasi här å pojka sa jag. Ja d'ä si så dära sa dom. Sen kom vi ner på vägen då å då stog dä sex pojkar där, tre på vardera sidan. Nu får du stryk Ernst sa Henny. Ja då struntar jag i sa jag. Men vi geck förbi dom. Hej grabbar sa jag bara. Svaret inte nå inte. Sen när vi hade gått förbi dom då börja dom på kasta snöbollar å hagla å jag feck väl några på mej å Henny feck väl en ho å i ryggen men då sa jag åt dom pojkar ni kan låta bli å kasta snö på Henny sa jag. Jag tycker ni är simpel pojkar sa jag. Jaa kom hit ska du få stryk. Geck dom nära steg. Sa jag nå jag vänder jag å går tebaks ... jag vände å geck tebaks jag. Ja jag ska då tala om för er pojkar, jag är inte rädd för er å sa jag. Så gick jag en fem meter bortanför dom, då

vände jag gick jag tebaks. Sa ingenting, dom gjorde mej inte nå heller. Sen då så hade dom sagt att då var tur att inte vi gjorde någe, han hade nog revolver på sej. Sen hade dom träffa en bror till Henny då, Axel, å då hade väl Henny tala om för Axel. Hon kände igen pojkar hon. Jaa ni var dum mot Henny som kasta snö på na sa han. Ja då va på grabben vi skulle kasta. Men då va en morsen grabb. Han va inte rädd å vända inte. Å vi tror han hade - han hade nog revolver på sej. Då kan ni ge er fan på att han hade sa Axel. Ja då va då vi förstog då va tur att vi inte gjorde'n nånting. Sen då var'e samma sommar jag vann transistorn. Då var dom där dom där grabbarna å, två utåv dom. Var'en som ropa på mej. Kom hit får'å höra nå sa han. Då geck vi bakom paviljongen där. Ja jag geck dit men då var ju ljust, var ju på eftermiddan. Ja han kan inte göra nånting tänkte jag. Ja vi kom ihåg de där vi var dum den där kvällen eller natta. Då har vi tänkt på många gånger. Hade'ru revolver på're? Ja då hade jag sa jag. Jag ha skjute på en gång. Jag hade sex skott sa jag, då va laddat då. Ja serru då va då jag kunde ge mej fan på. Nu ska du få en riktig sup sa han. Hade dom hembränt men dom hade färga't då rött. Å jag drack jag. Å dom sa åt mej att ta en till du. Nå då va så starkt sa jag, men jag tog ett par till. ... ska'ru få nåra till å. Jag tänkte jag kanske får ett par smällar å på en gång då... men jag vart väldigt vänner jag må dom sen. Nåå dom gilla inte att man for - då var likadant när då var främmande pojkar här å å hade andra jänter här.

- Hur kom ni till Saltvik på den här tiden?

- Jaa - när jag träffa - ja första gången jag träffa'na då var i godtemplarna.

- Jaså, har Ni varit godtemplare?

- Jaa. Men då var väl bara för tillfället då tänkte jag säga. Men jag varte vald dit som kretsombud hette då väl ... å då var första gången jag träffa'na.

- Åkte ni båt då dit?

- Nåå då fick vi åka - då fick vi åka bil, då var nån som hade en förlängd Ford, dom ha gjort en lastbil eller va fanken då var. Men i alla fulla fall så sedan då när jag fria till'na då åkte jag tåg till Idenor å sen ringde jag, jag var bekant mä en som hade häst, då hämta han mej mä häst han på Idenor å så ut till Saltvik.

- Det var lång väg att gå och fria det?

- Javisst fanken var'e då. Joorå kommer ihåg - en gång var'e kallt å jag hade dåligt då på huvve, hade bara skarphatt kommer jag ihåg. Å när han kom å hämta mej han, han hade vargskinnspäls han på sej själv. Hade han en till som jag hade. Så jag hade vargskinnspäls jag då å hade skarphatt. Va bra kallt den eftermiddan. Sen beställde jag då att han kom å hämta mej hos henne på måndamorrn då, åkte jag hem då.

- Jaha - så då stannade Ni där ute flera dagar då? Eller över söndagen.

- Över söndan, söndasdygne. Var vanligt när man fria då då. Men då var'e mycke folk på Saltvik. Då gick ju sågen där så Iggesunds bruk hade såg där dom då, sågverk. Då var'e full rusch där, men nu är'e

ödelagt.

- Det skulle vara roligt att höra litet om godtemplarverksamheten här.

- Här? Jaa då vet jag inte- jag var mä så kort tid - dom hade två föreningar här. En i Långviken, IOGT var'e bort i byn å Brilljant hette den i Långviken. Men jag var väl mä först bort i Långviken i Brilljant där hette den föreningen. Men då var - ja ungdomar geck ju dit å så då å hade sina möten å auktioner å så där å systrarnas afton å så där vidare. Skicka dom brev då till andra föreningar å dom där brevena fick man ropa in på auktion. Å då kunde man bju ända opp till - var ju mycke pengar då en tie tolv kronor för ett brev - men då var ingen som visste om då var från en flicka eller pojke. Å hur'e var tyckte jag hade lite knackigt mä pengar då, jag ropa för ro skull jag å då feck jag, då vart jag fast för ett brev på tolv kronor. Ja då va en som heta Arvid då - jag köper de där brevet utav dej jag sa han. Näej sa jag, ska skriva till'na sa jag. Är'e en hon då? Ja då tror jag då å, då ser jag på stilen sa jag. Jag köper't utav dej sa han. Du får tolv kronor utav mäg sa han. Ja ta't - då var'e från en pojk.

- Systrarnas afton nämnde ni. Vad var det för tillställning?

- Ja då var systrarnas afton då var'e flickerna då, damerna, då bjöd dom. Då kunde dom ha - ja dom kunde ha en korg mä sej mä mat i å då värmd dom då då. Då kommer jag så väl ihåg. Då feck man dra lott då vem man skulle få å då var ju både unga å gamla där. Men jag feck tag i en gammal tant jag. Hon var väl bortåt en femti år å själv var jag bara en nitton, tjuge år. Å va dom reta mej då för jag hade fått den där gamla tanten. Men hon hade - hon hade köttbullar å potatis hon då som vi åt då. Å sen efterrätt då feck man - då hade hon vispa grädde å plommon. Då kalla man för änglamat då. Men då var bara jag som fick då å. Då var dom väldigt avundsjuk dom rackra, fast kärngen var gammal.

- Var höll ni till någonstans på de här tillställningarna då?

- Ja på gotemplarhuse - ja på lokalen bort i Långviken var'e dära. S'att då första huse när man kommer från - förbi vattenverke till Njutånger, första gula huse, D'ä en som heter Mossberg som bor därnu. Då har vare gotemplarlokal då. Samtidigt bodde en skräddare som hette Hedlund å. Fanns då en skräddare till där kommer jag ihåg.

- Hade ni sådana här gökottor också?

- Ja då mä.

- Hur gick det till på dom då?

- Ja då geck bra då. For man ut te sjöss, åkte motorbåt ut då. Å ibland då kunde man gå på nån - ja på nån fäbodvall å så ...Grinnö hette då, där var då fäbodvall å dit for vi lite då å då. Då vet jag för när vi var dit en gång då kom vi Iggesund å då åkte vi båt dit då. Men då var'e folk där som hade kor där å allting å då hade vi beställt långmjölk å då feck man riktig långmjölk där grädden var på. Då strök dom bort så att då var väldigt fin långmjölk då. Å då kom dom ifrån Saltvik å då förstås, å då kom ju Henny mä då. Men dom var lite sur på mej en del då. Men jag kommer ihåg jag köpte en jäkla stor choklakaka, hon kosta en å femti på den tiden, hon var

ganska stor. Men när jag kom ensam må Henny så smög jag väl åt'na den där. Men då var'en Saltvikspojke som fick se de där han. Å dom gav sej fan på att dom skulle ha choklakaka å dom åt opp närpå hela choklakaka för oss. Å Henny hon skratta ho å jag vart förbannad jag.

- Ja, så kunde det gå med frieriet.

- Jaa.

- Var det många ungdomar som var med i IOGT?

- Ja dä var många ungdomar som var mä då. Dä fanns just inte nå mycke å hålla till på. En gång vi träffa ... jag träffa en. Va ska du gå då sa han. Ja, godtemplarmöte. Jaså du är mä där sa han. Jaa. Då ska'ru ha en riktig sup innan du går in sa han. Tokig du sa jag. Ja va fan gör dä sa han. Nää sa jag. Här har du sa han. Ta dej en riktig en sa han. Jag tog mej en riktig en jag. Å sen så tog jag mej en till å tog tre å. Men då geck jag in på kafé å köpte en ask Läkerol å så åt jag Läkerol. Men då - dä var före innan jag träffa Henny dä - å fick man ju lämna lösen å då. Man skulle gå in då. Jo dom hade lösen, vissa ord man skulle säga. Å då ett tag då hade dom bytt om de där lösen, bytte dom om, ett tag då hette dä lösen att "Ta'n i skåp å sup i smyg". Ta'n i skåp å sup i smyg sa jag när jag geck in då. Men sen då var'e nån som märkte att dä var inte rätt ställt mä mej ä. Var'en som fråga mej då men hörru har'u smaka sprit? Näej sa jag. Joo ... ja du luktar bara Läkerol. Nää sa jag. Ja tala om sanningen jag ska inte säga nå. Jaa ja feck - jag vart bjuden. Men jag tänkte dä, när man hade de där te lösen att ta'n i skåp å sup i smyg så tänkte jag ja man får väl dä då sa jag.

- Så Ni blev inte utesluten då för det?

- Nä jag vart inte struken ä.

- Fanns det många andra föreningar här på Iggesund som man kunde vara med i?

- Dä var dåligt mä föreningar. Dä var idrottsföreningen å dä var dålig tillslutning där å dä har'e var alltid på Iggesund å de är'e än i dag. Jag förstår inte va de är mä ungdomen, å d'ä väl inte bara här utan - ja d'ä väl i Hudiksvall å de ä väl runtom dä - nä dom ska bara åka moped nu dom bara. Dom har inte nå intresse för idrott. Å dä fanns inte då heller inte.

- Har Ni själv varit med i idrottsföreningen?

- Neej. Nä jag hade inte nå intresse jag heller inte. Skjutningen var jag mä förstås. Skytte - på skjutbana, skarpskjutning då, skytteföreningen hade.

- Hade ni en skytteförening?

- Jaa - den lever ju än i dag å. Har ju skjutbana som ligger - när man far förbi sista gården ... mot stan - på höger sida är dä en väg som går in, där ä skjutbana. Så att den vart flyttad dit den, förut var den där dom har bebyggt nu oppmä, dä för dä dom kallar dä skjutbaneområde. Men jag var inte mä där i många år inte. Men farsan å

brorsan dom var ganska verksam dom. Å brorsan nu han bor i Filipstad nu, han var ju mä här å var initiativtagare till mycke å han är mä å skjuter än där i dag. Så att jag var dit nu förra måna'n då fyllde han sjutti år å då va han mä å sköt å då låg han bra till bland veteranerna sa han. Men de ä ju inte ute nån sluttävling än den. Å väl vissa tävlingar dom räknar. Å så var han mä å bilda idrottsföreningen här, var han som tog initiative då. Å nu ska dä bli fentiårsjubileum här i höst. Han ringde nu - dä var den här veckan - å fråga, har'u hört nå när den där festen blir, för att han blir väl hitbjuden då. Han har vare initiativtagare å har vare mä. Å han har vare aktiv väldigt, han var mä å löpte å sprang å så. Nä jag har inte hört nå än sa jag. Träffa jag Vallenberg på Iggesund å fråga om han hade hört nå. Nä du vet jag har inte hört nånting. Nä dä blir nog inte i höst tänker jag eftersom fotbollen har tage slut. Ja jag vill tro dä jag å sa han.

- Jaha, så det fanns en skytteförening. Och religiösa föreningar fanns det förstås?

- Jaha, dä fanns dä. Dä va ju baptisterna i bönehuset då, så var'e väl - va heta den andra där ... är nu ... men jag kommer ihåg när man var liten gick man i söndagsskolan oppe i Betel då å dä var ju allmänt dä man gick i söndagsskola förstås dä.

- Jaså, var det vanligt det?

- Jaa, geck man varje söndag då. Då låg bönhuse där järnvägen ligger nu, Betel. Sen byggde dom järnvägen. Flytta dom hela bönhuse - ja Betel heter dä nu, dä heta bönhuse på den tiden. Men Betel vet du vart de är? Flytta dom de därifrån å dit. Järnvägen skulle gå fram där dä låg förut. Å då vart dä vissa skollärer då - den där handlar Sundberg som jag nämnde å skomakar Engström dom var liksom söndaskollärare dom då. Fick man en söndaskoltidning när man gickhem då. Å jul då vart dä julgransfest förstås. Men man - vart man äldre så kom man väl ifrån de där.

- Var det många som var religiösa?

- Ja på den tiden så. Då fanns ju inte cellulosa till eller nånting inte. Då fanns dä inte nå bebyggt - dä fanns dä inte nå bebyggt på egnahemsområde å inte villaområde eller norra Iggesund eller nånting inte. Då var'e bara järnbruke här. Så att dä var inte mycke folk heller dä inte. Så att då kände man ju till varenda en. Kom dä nå främmande folk å fråga var den bodde, då kunde man ju peka precis på dörrn vart dom bodde å allting. Men nu vet man inte en tiondel inte.

- Blev det mycket skillnad alltså när cellulosaafabrikerna byggdes?

- Jaa.

- Jag skulle gärna vilja höra hurdan levnadsstandard var här när Ni växte upp som pojke?

- Jaa levnadsstandard, d'ä klart att den va mycke mycke lägre än va den ä nu. Å då fanns dä väl inte så mycke å välja på dä inte som dä finns nu inte. För nå konserver å allting, då fanns dä väl just ingenting. Så att dä var mera ... joo då var dä för dä mesta strömning å potatis å sill då förstås. Å då var'e på hösten dä

köpte man en fjärding strömming å köpte potatis då å hade i jordkällare då för hela vintern då. Å så baka dom ju bröd, dom hade ju bakstuger dom å då var en tre fyra spett å då lag man opp på vinn. Då var väl då allra nödvändigaste då. Å strömming å potatis då var obligatorisk till varje frukost då. Absolut - när jag var liten så å när jag börja på jobba till å mä å. Så att då var väl för då mesta.

- Vad åt ni mitt på dagen sedan då?

- Ja då kunde då bli lite varierande. Då kunde då väl bli lite kött å så men för då mesta var'e nog fisk å sovel då förstås. Ja - dom hade väl inte råd å köpa så mycke heller inte. Men man åt ju tre mål om dan då. Man åt ju då på frukost å midda å sen åt man när man kom hem. Då gör man inte nu inte. Nu kan man klara sejpå ett mål om dan.

- Er pappa var ju verkmästare på fabriken. Hade ni det inte lite bättre ställt i er familj då?

- Joo, då kan ju var möjligt att då kunde vara något bättre, men då var inte så stor skillnad inte, då var ju klart. Å jag kommer ihåg särskilt under krigsårena då, då va ont efter potatis å jag va mä å demonstrera på en sönda borti Njutånger. Då var angående första maj de där, å demonstrera å bönderna - ja dom hade ju potatis. Men då fanns ju dom som sålde å gulascha mä de där å ... å på måndan då då fortsatte vi, då geck vi ner till cellullosa å fråga ingenjörn där om vi fick vara ledig för dom behövde demonstrera åt Njutånger. Geck vi dit, hade två trummer i täten. Å jag var mä då, då var inte jag mer än - ja jag var nog nån sjutton, arton år - å då var ju många som vatt liksom lite brydder då genom att farsen var verkmästare å jag geck mä å demonstrera. Jaa - de där geck då då å sen feck vi hop potatis å så feck vi låna häst av bolage, hästar, for å hämta sen hos olika bönder. Dåfick vi gratis. Å sen då så lag jag oppdå på brukshandeln då, magasine. Sen skulle domgå dit å hämta, dom som var mä å demonstrera. Å då kom jag ihåg då var - då ropa dom upp Ernst Karlsson, tjuge kilo. Stopp var då en som skrek, han var kommunist han förresten, ska ni ge han potatis å pappa hanses å verkmästare, löntagare. Då går'e för långt. Då var'e en som hette Kalle Lindberg å han va också kommunist å han va mä han. Jaa d'ä inge snack om de där inte sa han. Han har vare mä han två dagar å arbeta å gjort rätt för de där han. Han ska ha potatis, tjuge kilo å de har vi komme överens om hela kommittén. Har vi inte då? Joo. Då kom jag hem mä tjuge kilo. Men då vart dom gla hemma. Många gånger vi fått äta bara kålrötter. Men då var en som motsatte sej ändå genom att han va löntagare. Men jag feck tjuge kilo.

- Var det så stor skillnad på lönen då, på er pappas och andra arbetares?

- Ja inte var'e väl så stor skillnad inte. Säj nu - jo då var'e nog ... han hade väl nästan dubbelt han då mot en vanlig. Vi säjer att - ja inte fullt dubbelt mer hade han inte, kanske en förtdi procent.

- Var det stor skillnad på befolkningen annars här - om man säger standardmässigt, att en del hade det bättre än andra?

- Jo då har'e väl vare å de är'e än i dag å då förblir då. Å när en där kyrkoherde Gustavsson kom hit, som å kyrkoherde nu, då va han präst innan han vart kyrkoherde. Han skrev i tidningen att han hade

vare på många ställen, men här på Iggesund - dä var många som berömde dä han hade skriva - så finns dä tre kategorier: bättre å sämre men dä finns också ett mitt emellan det sa han. Å dä va många utav dom högre som inte tyckte om de där inte. Men han skrev han, han sa som han tänkte. Å dä va bara sant som han skrev. Dä finns dä. Å dä finns nog på alla platser å dä förblir nog å. Dä går nog inte an å - dom säger jämlikhet - den kommer aldrig. Dä tror jag dä inte.

- Men om man ser tillbaka på hur det var när Ni var liten - var det skillnad på lönerna så det var därför det blev standardskillnad, eller vad kom det sig att det blev så?

- Javisst å så en som va löntagare han var ju hållen för bättre människa sa han. Å så var dom ju finare klädd förstås, bättre kläder så att man såg ju bara på dä. Nu - nu vet jag inte om vi säger på dä vise, om man kommer till en fabrik nu å en som kommer å ska in på jobbe så vet man inte - han kommer nu han - förut hade dom ju en plastbox eller nånting - nu kommer en jobbare må portfölj hanå går in å krage å fin skjorta. Man vet inte om d'ä arbetare eller om de ä en tjänsteman inte. Så att d'ä svårt å skilja på dä nu. Men då gick dä an.

- Det var stor skillnad då förstår jag mellan tjänstemän och arbetare?

- Jaha visst.

- Det skulle vara roligt att höra om Ni minns några gamla original eller gamla typer som har försvunnit nu härifrån Iggesund.

- Jaa nog finns de väl alltid, eller har funnes menar jag, å de ä väl - vi hade väl en tant som dom kalla för kron-Lena. Hon var elak hon. Hon gick å sålde tvålvål hon, hade sån här vit balsamtvål å hade nån sån där småkrams. Men dä var inte lönt att en kom i närheten - hon hade en liten dragkärra - å hon var elak hon. Jag kommer ihåg en gång sprang hon efter mej, jag var i närheten å skulle titta va hon hade för la. Men dä skulle jag aldrig ha gjort inte. För jäklar anacka va rädd jag vart för den där kärringa. Å så - ja visst har man väl haft - d'ä svårt å - en ska ju inte prata nå illa om dom som ä dö förstås inte. Men d'ä klart att original dä finns väl på andra ställen. Men vi hade en liten gubbe som bodde ... som hette lilla gubben Johansson kalla'n för, han gick mä röluva mä ett. Å han geck han å han geck å tiggde mat han. Å han kunde gå från stuga till stuga han hela dagen å han feck mat på varenda ställe. Å var han gjorde av maten, dä kan ingen begripa ä. Men han åt, å han åt inte lite heller. Å mager, klen å liten var han.

- Var det många som gick omkring och tiggde förr?

- Dä var många som gick å tiggde förut. En som hette gitarr-Pelle som geck å spela gitarr. Fem å tie öre, de ä dä som gör'e. Han feck bara fem öre å tie öre å. Men han sjöng han - spela en bit han - å han hade samma melodi på varenda bit. Han kunna inte många bitar heller. Jag tror en där var oppifrån Sundsvall, men han geck här hele somrarna. Sen då hade dom - dä va många som geck på luffen å å natta över här, å då visste dom att dä va järnbruk. Då geck dom dit ve hyttan. Feck dom ligga på kransen, ja på mellanbotten kalla vi, men kransen var längst oppå. De var där dom hävde ner kol som gick på bryggan där. De var där dom hävde ner kol då å så malmen, sen skulle dä sjunka ner i hyttan. Men då var'e mellan-

botten sa dom å där kunde då ligga luffare lite här å där. Men då hade dom rör, gasen läckte ur så att många gånger på morna kunna man få se en som låg livlös där. Då hade dom lega där å drage i sej den där gasen. Å dom lära ut mä dom å läkare å få liv idom. Jaa. Jo då va en som hette Härdelin ja, han kom hit han å så, sent på hösten bruka han komma. Han bada här nere i ån han, iskallt vatten var'e. Då var dan efter innan då vart snö. Han var tålig han. Var en riktig friluftsmänniska då. Nå den där Härdelin då namne glömmar man aldrig inte.

- Apropos bad - fanns det något badhus här för allmänheten?

- Då fanns där borta där dom har slage igen nu alldeles ovanför järn-
verke. Då slog dom igen nu i fjol. Då har vare bastubad å bad där.
Då har vare många, många år, jag vet inte hur många år då har vare.
Men då hade vi ett badhus, ett - ja på sommarn bara - och då hade vi
bakom sågblaverkstan, sågblafabriken å då vattne tog dom ifrån tuben
som gick förbi då, å då var dusch där å man fick bada under duschen.
Men då var för tjänstemän de där bara, för herrarna då. Ja dom kalla
väl tjänstemän för herrar dom var på kontore, å ingenjör å kamrer å
sånt där å. Å då gick dom dit till den där badstuga. Kanske då var
nån - ja som halva då här rumme bara, var inte större. Å - ja jag
gick väl dit å titta iblann jag å men då såg jag väldigt dåligt. Å
hur då var så snög jag mej dit en lörda förmidda jag å gick in å bada
då. Å jag stog där å duscha för fullt jag å då kom då en ingenjör
som hette Mattsson. Å han svor åt mej å fråga va fan har du här å
göra, sa han, vem har lova dej? Å han slängde ut ma å kläderna efter
ut i brännässlerna. Jag lära gå efter en käpp å försöka få tag i klä-
derna. Sen våga jag inte gå dit nå mer inte. Då var första å sista
gången jag var dit de där. Annars så hade dom då som sagt var på
piren. Fick dom betala tie öre för bad då å rum mä karbad kosta
tjufem öre. Å sen ville man ha handduk fick man betala fem å tie
öre extra då. Men nu har vi de här nya förstås.

- Ja nu har ni ju verkligt fint.

- Då var tur då att vi fick de här inan vi kom in mä stan, annars ha
vi aldrig fått de här inte. Nå aldrig, för att nu så är vi handikappa
tänkte jag säja. Ja bättre vart då då inte, snarare sämre. För att
då man har fått då har man nog fått. Förut då hade vi ... som pensio-
närerna här då hade vi hyreskompensation utav kommun mä trettien krona.
I stan hade dom inte. Å nu när vi har komme dit lame stan, ja inte
kunde vi få då å inte dom i stan inte. Då drog dom in de dära.

- Så ni får inte alls nu?

- Nää - den här hyressubvention fick vi utav kommun här mä trettien
i månan, men den mista vi.

- Jaha ja - så det är inte bara fördelar.

- Nää - å så pensionärer här inom Iggesunds kommun var förut då unge-
fär en - om vi säjer en trettonhundra, men då var'e Niansfors å En-
ånger å Njutånger å Iggesund inräknat, då var ju en kommun då. Men
då hade dom fri medicin, cirka trehundra. Då var'e väl - ja änker å
sån dära som var mycke sjuk å så som kunde få fri medicin. Vart
då behovsprovat. Nu när vi kom lame stan, då vart då indraget. Då

mista dom dä. Så att inte vart dä nå bättre inte. Å likadant pensionärerna som ä ensamstående, kan väl vara mellan en tjuge-tretti stycken. Då får dom gå på skolan å äta mä skolmåltiderna när dom går i skolan. Då fick dom maten för två å femti. Fick dom gå dit å hämta mat. Å då fick dom väl ganska bra mä mat, dä räckte väl ett halvt mål till å.. Jaha nu dä i våras dä då fick dom meddelande om att dä skulle höjas när vi geck mä stan, tre å femti. Annars skulle dom ha billigare i stan å, måste vara lika. Å likadant på fotbollen, så gick pensionärerna in gratis här på fotboll. Ja nu i våras dä skulle man betala två kronor, dä fick dom göra i stan. Dä ska va lika.

- Hur var det för gamla människor när Ni växte upp?

- Jaa dä var - dä var nog si å så då. Dä fanns många, många familjer å jag vet då många karlar som geck i blåställ både vardag å sönda. Så att dä var nog många som hade bra knackigt på den tiden, dä kommer jag då så väl ihåg. Dä va då särskilt en två jag kommer ihåg, jag såg dom aldrig i kostym. Blåkläder dä - rena blåkläder på söndagarna. Men d'ä klart att dom lära väl ha nån kostym, d'ä klart fast man inte såg nån gång. Men inte var'e så hävligt i.

- Och arbete för gamla människor, det fanns det förstås?

- Fanns ingen arbetslöshet dä inte.

- Var det inte det?

- Nää - dä fick man ju jobba till man vart över sjutti år i allting. Fanns ingen arbetslöshet. Joo - att dä fanns nån gång ibland på tjuge-trettitalena, dä kommer jag väl ihåg. Då vi som va ung, som va ogift, så att vi kunde - då kunde vi få gå ifrån verke om dä va lite jobb. Då kunde vi gå ut å få ett annat jobb. Så att då kunde vi få vara en vecka på Forsavägen hette dä, Centralgatan kallas den nu, men vägen går mellan Forsa å Iggesund. Där kommer jag ihåg jag var nån vecka emellanåt. Åså på skolbygge, skolan dom byggde, där fick vi också vara nån vecka när'e vart lite jobb på sågbla så att man feck de där jobbe då där. Sen kunde man kanske få vara inne - ja en vecka eller nånting men inte nå mer inte.

- Har det varit svåra tider här, tycker Ni, på Iggesund, eller hur har det varit om man ser tillbaka?

- Jaa - de där kan man räkna från två sider. Dä har nog vare hårda tider ibland å å dä har väl vare ljust ibland. Visst är'e mycke anorlundare. Vill säja att - ja om man går tebaks te skolåldern exempel - dä hör inte direkt dit, men man kom ihåg att när man geck i skolan, då när man sluta skolan då feck - sista dan, avslutning, då fick vi gå ner i en stor präm som hette Hugo, som bolage ägde, å så for mä bolagsbåten då, Briant hette den båten, då bogsera dom ut oss ända utåt Grimön då å Roxön å runt. Men va fanken den där prämen var djup han, så att man såg ju bara himmeln ändå. Man såg inge vatten inte. Å sen när vi kom tebaks då, då fick vi stanna där mitt framför disponentbostaden då å då feck man gå opp där ve disponentkajen då å sen hålla till där oppe då. Å där hade dom gunger å. Dom hade tre gunger mä liner mä en käpp på så man kunde slänga sej runt då. Så hade dom nå soffer man fick gunga i. Hade dom tävlingar där å den som åt mest mä korv då - var'e en krona i mitten den som hann först dit. Dä kommer jag så väl ihåg. Jag var mä å åt en gång jag å å jag hannt

först dit jag å. Men då va så en höll på kvamna ibland. Å sen när man gick hem då, då fick man en rågsiktbulle i den där storleken, en rågsiktbulle då, å så en stor pepparkaka, var väl så där pass stor den då å så pass tjock mä en mandel i den där. Feck vi då när vi geck hem då. Då var jag mä på nåra gånger. Men sen vart då borttaget unnan för unnan. D'ä mycke sånt där som - ja d'ä inte vanligt nu inte.

- Det gick väl bättre när det var så pass litet också.

- Javisst.

- Har det varit något tillfälle då bolaget har bjudit arbetarna på kaffe eller någonting sådant där vid någon festlighet tidigare.

- Jaavisst förut har dom haft bjudningar å då har dom ju haft mä tjänstemännena men nu har dom ju tage bort de dära, dom har ju fått subventioner. Då vet jag inom metall att vi har fått bidrag till när vi skulle haft nå högtidligt, men nu går då inte. Å likdant när vi hade - ja en som sluta jobbe nu till exempel - då får man ju - då ha dom bju på kaffe då. Som när jag sluta då där nere då vart jag bjuden på kaffe då - eller dom vart bjuden på kaffe, men jag gruva mej jäkligt för jag ä väldigt blödig när då blir på då vise. Men då geck bra ändå s'att jag klara av'et fast allehop gruva sej eller sa ja hur'e nu fan går för Ernst i dag i dag grinar han nog. Men då var en fru jag träffa. Gruver du dej sa hon. Jaa. Vill du ha tabletter av mej sa hon. Jaadu sa jag. Men du får inte ta mer än en halv i sa hon, högst en. Jaså du sa jag. Ja jag prova jag jag tog en jag en halv timme före innan vi skulle dricka kaffe och då så - då var'e en som fråge är du nervös. Nää - jag kände på mej ändå. Jag geck in å tog en halv till jag. Nää då ... men då hur'e var då tyckte jag att jag börja känna mej lite annorlundare, men inte så att jag vart nå vimsig eller nå inte, men jag tänkte - jag tog en halv till mä mej i fickan, å när vi drack kaffe då tog jag den där halva. Då tog jag två å'n halv. Å sen då så drack vi kaffe å sen så överlämna dom blommer å hållde tal. Å då va då va liksom lite gripande å. S'att då va många utav dom andra å sen då så knacka jag i koppen själv jag å så tacka jag dom allihopa. Då va tydligt å klart - men då vart dom förvånad. Men nu har han nog fått nå spruter eller har han fått nå tabletter, tänkte dom efterpå. Men nu du Ernst va tar då åt dej? ... jävla vilka spruter jag fick sa jag. Då ljög jag. Ja jag såg att du stack i väg ett tag sa han. Jaa - jag trodde jag skulle kollpasa men han klara av mej sa jag. Jaa. D'ä liksom lite högtidligt ändå när man sluter på de där vise.

- Ja - och Ni har varit på samma arbetsplats hela livet.

- Jaavisst.